

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 332

Gospodarka lokalna w teorii i praktyce

Redaktorzy naukowi
Ryszard Brol, Andrzej Sztando,
Andrzej Raszkowski

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Anna Grzybowska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: K. Halina Kocur

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-488-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Zbigniew Grzymala: Możliwości wykorzystywania środków pomocowych z UE przez gminy polskie w nowej perspektywie finansowej 2014-2020 .	11
Marcin Broł: Problem efektywności partnerstwa publiczno-prywatnego w świetle teorii agencji	21
Andrzej Raszkowski: Tożsamość terytorialna w odniesieniu do rozwoju lokalnego.....	34
Justyna Danielewicz, Maciej Turała: Fragmentacja polityczna w organach uchwałodawczych polskich gmin – dynamika i zróżnicowanie przestrzenne	44
Anna Jasińska-Biliczak: Instrumenty wspierające sektor małych i średnich przedsiębiorstw na poziomie lokalnym – przykład powiatu nyskiego.....	54
Marian Maciejuk: Ewolucja form organizacyjno-prawnych prowadzenia działalności gospodarczej przez samorząd terytorialny.....	64
Joanna Kosmaczewska: Zakorzenie terytorialne jako czynnik rozwoju lokalnego.....	72
Alina Kulczyk-Dynowska: Turystyka w gminach tatrzańskich ze szczególnym uwzględnieniem roli Tatrzańskiego Parku Narodowego	81
Eliza Farelnek, Wioletta Wierzbicka: Miejska gospodarka lokalna w ujęciu holistycznym.....	91
Marcin Feltynowski: Wykorzystanie systemów informacji przestrzennej w procesach decyzyjnych – analiza decyzji o warunkach zabudowy w gminie Zawidz.....	100
Stefan Zawierucha: O gospodarowaniu odpadami na poziomie lokalnym	112
Cezary Brzeziński: Ekonomiczne konsekwencje polityki przestrzennej na przykładzie gminy wiejskiej Brzeziny	121
Piotr Zawadzki: <i>City placement</i> – nowy trend w działaniach promocyjnych polskich miast	131
Grzegorz Maśloch: Społeczno-gospodarcze uwarunkowania konsolidacji i dekonsolidacji jednostek samorządu terytorialnego w Polsce	140
Sławomira Hajduk: Innowacje w zarządzaniu rozwojem przestrzennym na poziomie lokalnym	149
Ewa M. Boryczka: Koncepcja <i>Town Centre Management</i> w procesie rewitalizacji obszarów śródmiejskich polskich miast	157
Bożena Kuchmacz: Aktywność społeczna jako czynnik rozwoju lokalnego.	168
Janusz Jędraszko: Diagnoza bezrobocia osób niepełnosprawnych w powiecie jeleniogórskim.....	179

Justyna Adamczuk: Media społecznościowe jako narzędzie kreowania wizerunku jednostek samorządowych na przykładzie samorządów lokalnych powiatu jeleniogórskiego	189
Jarosław Klosowski, Sergiusz Najar: Pozycja transgraniczna Jeleniej Góry: korzyści i bariery dla rozwoju	200
Agnieszka Krześ: Rozwój Wrocławskiego Obszaru Metropolitarnego oparty na zasobach endogenicznych – wybrane aspekty	211

Summaries

Zbigniew Grzymała: The possibility of using aid funds from the EU by Polish municipalities in the new financial perspective 2014-2020.....	20
Marcin Broł: Efficiency problem of the public-private partnerships from the perspective of agency theory	33
Andrzej Raszkowski: Territorial identity in terms of local development	43
Justyna Danielewicz, Maciej Turała: Political fragmentation in communal councils in Poland – dynamics and spatial differentiation.....	53
Anna Jasińska-Biliczak: Instruments supporting SMEs sector at the local level – example of the nyski powiat.....	63
Marian Maciejuk: The evolution of organizational and legal forms related to running business activities by local government	71
Joanna Kosmaczewska: Territorial embeddedness as a local development factor	80
Alina Kulczyk-Dynowska: Tourism in Tatra municipalities with particular focus on the role of the Tatra National Park	90
Eliza Farelnik, Wioletta Wierzbicka: Local economy of the city in the holistic perspective	99
Marcin Feltynowski: Use of GIS in decision-making process – analysis of planning permissions in Zawidz commune.....	111
Stefan Zawierucha: About waste management at the local level	120
Cezary Brzeziński: The economic impact of spatial policy on the example of Brzeziny rural community	129
Piotr Zawadzki: City placement – a new trend in promotional activities of Polish towns.....	139
Grzegorz Maśloch: Socio-economic conditions of consolidation and deconsolidation of local government entities in Poland.....	148
Sławomira Hajduk: Innovations in spatial management at the local level.....	156
Ewa M. Boryczka: The concept of <i>Town Centre Management</i> in the urban regeneration process of Polish cities centres	167
Bożena Kuchmacz: Social activity as a factor of local development.....	178
Janusz Jędraszko: Diagnosis of unemployment of people with disabilities in the Jelenia Góra powiat	188

Justyna Adamczuk: Social media as an instrument for the creation of local government image. An example of local government of the jeleniogórski powiat	199
Jarosław Kłosowski, Sergiusz Najar: Transborder positions of Jelenia Góra: benefits and barriers to the development.....	210
Agnieszka Krześ: Development of Wrocław Metropolitan Area based on the endogenous resources – chosen aspects	220

Alina Kulczyk-Dynowska

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

TURYSTYKA W GMINACH TATRZAŃSKICH ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM ROLI TATRZAŃSKIEGO PARKU NARODOWEGO

Streszczenie: Artykuł zawiera próbę przedstawienia funkcji turystycznej z punktu widzenia zarówno gmin, jak i podmiotu zarządzającego obszarem chronionym – parku narodowego. W tekście wskazano zasady funkcjonowania parków narodowych, dokonano przeglądu regulacji dotyczących osób ubiegających się o stanowisko dyrektora parku narodowego. Starano się wykazać zmianę postrzegania sposobu zarządzania najwyższą formą obszarowej ochrony prawnej, jaka miała miejsce na przestrzeni lat 1934-2013. W części empirycznej przedstawiono gminy powiatu tatrzańskiego (zbadano stopień pełnienia przez nie funkcji turystycznej) oraz Tatrzański Park Narodowy (TPN). Starano się wykazać, iż turystyka dla TPN oznacza nie tylko zagrożenia związane z antropopresją, lecz także źródło przychodów i wsparcie działań z zakresu edukacji ekologicznej.

Słowa kluczowe: turystyka, obszar chroniony, rozwój lokalny.

DOI: 10.15611/pn.2014.332.08

1. Wstęp

Przestrzeń i środowisko pełnią wiele funkcji. Człowiek, gospodarując nimi, dokonuje wyboru aktywności dopuszczalnych na danym obszarze – jest to trudne i może prowadzić do konfliktów przestrzennych. Dążenie do zarządzania rozwojem obszarów chronionych w zasadzie zmusza do pogodzenia funkcji ochrony przyrody i funkcji turystycznej. Obie łączy ta sama podstawa – jest nią atrakcyjność i unikatowość przestrzeni objętej ochroną.

Obszary chronione to przestrzeń wyjęta spod normalnych zasad gospodarowania. W literaturze przedmiotu słusznie podejmuje się tematykę zarządzania turystyką na obszarach przyrodniczo cennych – działania powiatów i gmin w stosunku do tych przestrzeni winny być zgodne nie tylko z prawodawstwem regulującym kwestię usług turystycznych, planowania i zagospodarowania przestrzennego, ochrony zabytków itp., ale i z prawem dotyczącym funkcjonowania obszarowych form ochrony przyrody [Kiryluk 2005, s. 215-216].

Popularność Tatr jako miejsca spędzania wolnego czasu nie budzi wątpliwości. Znaczenie funkcji turystycznej dla rozwoju gmin tatrzańskich również wydaje się oczywiste. Analizy wymaga sposób postrzegania turystyki z punktu widzenia, władającego częścią powierzchni gmin tatrzańskich, Tatrzańskiego Parku Narodowego (TPN). Wydaje się zasadne dążenie do weryfikacji tezy głoszącej, iż dla TPN turystyka oznacza jedynie antropopresję.

Celem artykułu jest przedstawienie funkcji turystycznej zarówno z punktu widzenia gmin, jak i podmiotu zarządzającego obszarem chronionym – parku narodowego. W artykule podjęto również próbę wskazania, iż turystyka na obszarach chronionych winna być rozpatrywana kompleksowo – nie tylko jako źródło zagrożeń dla przyrody.

2. Zasady funkcjonowania parków narodowych a turystyka

Park narodowy jest najwyższą formą prawną obszarowej ochrony przyrody w Polsce. Jak zauważa B. Poskrobko, jest to jedna z niewielu – obok parku krajobrazowego, ogrodu botanicznego, zoologicznego i oceanariów – form ochrony przyrody z własnym zarządem [Poskrobko 2007, s. 176]. Z jego ustanowieniem wiążą się nie tylko liczne ograniczenia w wykorzystaniu przestrzeni, ale i cały szereg działań wykonywanych przez park narodowy działający jako samodzielny podmiot. Podstawowy akt prawny regulujący funkcjonowanie obszarów chronionych – w tym parków narodowych – stanowi Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (DzU 2004, nr 92, poz. 880, z późn. zm.). Turystyka jest wpisana w ideę funkcjonowania parków narodowych. Ustawodawca w art. 8b wspomnianej ustawy o ochronie przyrody wskazuje, iż udostępnianie obszaru stanowi jedno z trzech podstawowych zadań parków narodowych. Podkreślić należy, że priorytetowym zadaniem parku narodowego jest ochrona przyrody – udostępnianie obszaru, działalność edukacyjna i wszelkie inne aktywności podejmowane na terenie chronionym muszą być jej bezwzględnie podporządkowane.

Uzupełnieniem zasad wykorzystywania przestrzeni parku narodowego są zarządzenia wydawane przez dyrektora – umożliwia to uszczegółowienie ustawowych norm w sposób dopasowany do realiów konkretnego terytorium. W Tatrzańskim Parku Narodowym obowiązują zarządzenia dotyczące m.in.:

- ograniczeń turystyki narciarskiej,
- obowiązku zapewnienia opieki przewodnika górskiego tatrzańskiego,
- regulaminu Centrum Edukacji Przyrodniczej Tatrzańskiego Parku Narodowego,
- ruchu pieszego, rowerowego oraz uprawiania narciarstwa,
- uprawiania taternictwa jaskiniowego,
- uprawiania taternictwa,
- wydawania zezwoleń na wjazd na drogi wewnętrzne TPN,
- opłat za udostępnianie TPN.

Tabela 1. Regulacje dotyczące stanowiska dyrektora parku narodowego zawarte w ustawach o ochronie przyrody opublikowanych w latach 1934-2013

Akt prawny	Pozycja dyrektora parku narodowego
Ustawa z dnia 10 marca 1934 r.	Brak regulacji dotyczących stanowiska dyrektora parku narodowego.
Ustawa z dnia 7 kwietnia 1949 r.	Państwowej Radzie Ochrony Przyrody zlecono opiniowanie o kwalifikacjach fachowych dyrektorów (kierowników) parków narodowych.
Ustawa z dnia 16 października 1991 r., tekst ogłoszony	Dyrektor parku narodowego został zaliczony do organów ochrony przyrody. Powołanie i odwołanie dyrektora parku narodowego pozostawało w gestii Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (po zasięgnięciu opinii Państwowej Rady Ochrony Przyrody).
Ustawa z dnia 16 października 1991 r., tekst ujednoczony	Powołanie i odwołanie dyrektora parku narodowego pozostawało w gestii ministra właściwego do spraw środowiska (po zasięgnięciu opinii Państwowej Rady Ochrony Przyrody).
Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r., tekst ogłoszony	Dyrektor parku narodowego został zaliczony do Służby Ochrony Przyrody. Minister właściwy do spraw środowiska powoływał dyrektora parku narodowego na 5 lat spośród kandydatów wyłonionych w drodze konkursu. Do konkursu mogły przystąpić wyłącznie osoby posiadające: 1) dyplom ukończenia studiów wyższych na kierunku: biologia, geografia, geologia, leśnictwo, ochrona środowiska, rolnictwo; 2) co najmniej 10-letni staż pracy w zawodzie zgodnym z kierunkiem studiów, w tym 3-letni staż pracy na stanowisku kierowniczym.
Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r., tekst ujednoczony, tj. aktualny stan prawny	Dyrektor parku narodowego jest organem parku narodowego. Dyrektor parku narodowego jest powoływany przez ministra właściwego do spraw środowiska spośród osób wyłonionych w drodze otwartego i konkurencyjnego naboru. Stanowisko dyrektora parku narodowego może zajmować osoba, która: 1) jest obywatelem polskim; 2) korzysta z pełni praw publicznych; 3) nie była skazana prawomocnym wyrokiem sądu za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe; 4) posiada tytuł zawodowy magistra lub równorzędny; 5) posiada wykształcenie i wiedzę z zakresu spraw należących do właściwości dyrektora parku narodowego; 6) posiada kompetencje kierownicze; 7) posiada co najmniej 6-letni staż pracy, w tym co najmniej 3-letni staż pracy na stanowisku kierowniczym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ustawy o ochronie przyrody z dnia 10 marca 1934 r., DzU 1934, nr 31, poz. 274; Ustawy o ochronie przyrody z dnia 7 kwietnia 1949 r., DzU 1949, nr 25 poz. 180; Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 października 1991 r., DzU 1991, nr 114, poz. 492 (tekst ogłoszony oraz tekst ujednoczony, opracowany na podstawie: DzU 2001, nr 99, poz. 1079; nr 100, poz. 1085; nr 110, poz. 1189; nr 145, poz. 1623; 2002: nr 130, poz. 1112; 2003: nr 80, poz. 717; nr 162, poz. 1568; nr 203, poz. 1966; Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r., DzU 2004, nr 92, poz. 880 (tekst ogłoszony oraz tekst ujednoczony opracowany na podstawie: DzU 2009, nr 151, poz. 1220; nr 157, poz. 1241; nr 215, poz. 1664; 2010: nr 76, poz. 489; nr 119, poz. 804; 2011: nr 34, poz. 170; nr 94, poz. 549; nr 208, poz. 1241; nr 224, poz. 1337; 2012: poz. 985; 2013: poz. 7, 73, 165).

Ograniczenia i zakazy zawarte zarówno w zarządzeniach, jak i w ustawie mogą skłaniać ku przyjęciu tezy o postrzeganiu turystyki przez zarządzających parkami narodowymi jedynie przez pryzmat antropopresji. Na konieczność odrzucenia tego stwierdzenia wskazuje jednak analiza zasad prowadzenia gospodarki finansowej oraz źródeł przychodów parków narodowych. Parki narodowe prowadzą samodzielną gospodarkę finansową, co oznacza obowiązek pokrywania z posiadanych środków i uzyskiwanych przychodów wydatków na finansowanie zadań określonych w ustawie, w tym zadań Służby Parku Narodowego, oraz wszelkich kosztów działalności. Jednocześnie ustawodawca w art. 8h wspomnianej ustawy wyraźnie wskazuje źródła przychodów – m.in. wpływy z opłat za wstęp do parku oraz wpływy z opłat pobieranych w związku z działalnością edukacyjną parku narodowego. Możliwość poboru tych opłat sprawia, że turystyka jest znaczącym źródłem przychodów w budżetach parków narodowych.

Prawidłowe zrozumienie nie tylko roli turystyki w funkcjonowaniu parków narodowych, lecz także całościowej wizji ustawodawcy dotyczącej omawianej formy ochrony przyrody wymaga przyjrzenia się ewolucji regulacji dotyczących osób zajmujących stanowisko dyrektora parku narodowego (tab. 1).

Wymagania stawiane kandydatom, współtworzące profil dyrektora parku narodowego, w znaczący sposób determinują styl zarządzania jednostką. Analiza kolejnych ustaw o ochronie przyrody wskazuje, że stanowisko dyrektora parku narodowego ewoluowało od strażnika przyrody do menedżera w ochronie przyrody. Symptomatyczne jest to, że ustawodawca odstąpił od bezwarunkowej konieczności posiadania przez dyrektora parku narodowego wykształcenia o profilu przyrodniczym. Zmiana wyobrażenia o zarządzaniu parkiem narodowym jest szczególnie istotna w kontekście znaczenia przestrzeni parku dla rozwoju gmin terytorialnie z parkiem powiązanych. Unikatowość zasobów przyrody parków sprawia, że sposób udostępniania powierzchni parku (w tym dostępna infrastruktura turystyczna), oferta edukacji ekologicznej, wydawnictwa promujące park, będące dopełnieniem marketingu terytorialnego gmin, mają znaczny wpływ na możliwości rozwoju turystyki w wymienionych gminach.

3. Turystyka w gminach tatrzańskich

W skład powiatu tatrzańskiego zalicza się pięć gmin: Zakopane, Kościelisko, Poronin, Bukowina Tatrzańska i Biały Dunajec. Terytorialnych powiązań z TPN nie posiada jedynie gmina Biały Dunajec. Ze względu na specyficzną lokalizację – niewielką odległość od granic TPN oraz położenie wypełniające przestrzeń między terytorium gminy Poronin i gminy Bukowina Tatrzańska – do dalszych badań został przyjęty obszar Białego Dunajca.

W celu uwidocznienia stopnia pełnienia przez wymienione gminy funkcji turystycznej obliczono następujące wskaźniki:

- wskaźnik wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegu, przypadających na 1 km² powierzchni całkowitej gminy (wskaźnik Deferta),
- wskaźnik nasycenia bazą turystyczną, wyrażony liczbą miejsc noclegowych przypadających na 1 km² (wskaźnik Charvata),
- wskaźnik intensywności ruchu turystycznego, wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegu, przypadających na 1 tys. mieszkańców stałych (wskaźnik Schneidera).

Decyzja o wyborze okresu badań była podyktowana chęcią przedstawienia rozwoju funkcji turystycznej w sposób umożliwiający ocenę z kilkuletniej perspektywy – za początek badań przyjęto rok akcesji Polski do Unii Europejskiej. W tabeli 2 zaprezentowano wyniki obliczeń – wynika z nich, iż rolę lidera w zakresie realizacji funkcji turystycznej odgrywa w powiecie tatrzańskim gmina Zakopane. W odniesieniu do wszystkich gmin powiatu tatrzańskiego wystąpiła poprawa każdego z badanych wskaźników – największy progres zanotowano w gminach Poronin oraz Bukowina Tatrzańska.

Tabela 2. Wskaźniki Deferta, Charvata i Schneidera dla gmin powiatu tatrzańskiego za lata 2004 i 2012

Gmina	Wskaźnik Deferta			Wskaźnik Charvata			Wskaźnik Schneidera		
	2004	2012	dynamika (w %)	2004	2012	dynamika (w %)	2004	2012	dynamika (w %)
Zakopane	4 121	5 254	127,48	104,05	154,06	148,07	12 479	15 854	127,04
Kościelisko	207	309	149,03	8,05	14,58	181,14	3 548	4 927	138,87
Poronin	124	383	309,50	7,04	35,14	499,49	984	2 844	288,89
Bukowina Tatrzańska	282	898	318,41	9,93	31,71	319,30	3 032	9 099	300,05
Biały Dunajec	111	180	162,41	7,40	13,54	183,01	574	890	155,26

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych.

W związku z rosnącym znaczeniem funkcji informacyjnej, jaką sprawuje Internet, dokonano przeglądu stron internetowych badanych gmin w celu zapoznania się z zawartymi tamże, istotnymi z punktu widzenia ruchu turystycznego, informacjami.

Na stronie internetowej www.zakopane.eu wyeksponowano hasło „Zakopane najbliżej Tatr”. Osoby korzystające ze strony mogą m.in.: sprawdzić legalność kwatery poprzez wykorzystanie Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej; skorzystać z zakładki „Sport i Turystyka”, gdzie szczegółowo opisano możliwości uprawiania sportu (m.in. Aquapark, Centralny Ośrodek Sportu, imprezy sportowe), turystyki (m.in. bazę turystyczną, przewodników górskich, trasy rowerowe), a także zawarto linki przekierowujące na stronę TPN logo Tatrzańskiego Parku Narodowego oraz GeoPortalu Tatr.

Gmina Kościelisko umieściła na oficjalnej stronie www.koscielisko.com.pl hasło „Gmina Kościelisko – brama do Tatr Zachodnich”. Analogicznie do po-

przednio charakteryzowanej strony można na niej sprawdzić bazę kwaterodawców. W zakładce „Sport i Turystyka” opisano m.in.: szlaki turystyczne, możliwości w zakresie uprawiania narciarstwa, a także zabytki. Strona oferuje wirtualną wycieczkę po terenie gminy Kościelisko. Twórcy omawianej strony internetowej nie umieścili na niej logo TPN – w zasadzie brakuje jakiegokolwiek wyraźnej formy zwrócenia uwagi turysty na istnienie w gminie parku narodowego.

Odwiedzających stronę internetową gminy Poronin www.poronin.pl wita następująca wypowiedź wójta: „Wyrażam nadzieję, że zamieszczone tu informacje pomogą Państwu w załatwieniu spraw w Urzędzie i innych jednostkach, a bogaty kalendarz imprez kulturalnych, piękne krajobrazy, szeroka baza noclegowa zachęcą do odwiedzenia naszej gminy”. Konsekwencją powyższego jest zakładka „Kącik Turysty” informująca m.in.: o wyciągach, szlakach rowerowych, tzw. szlaku oscypkowym, Gminnym Centrum Informacji i Promocji, bazie noclegowej i gastronomicznej, Karcie Tatrzańskiej, ale i miejscach, w których można skorzystać z usług służby zdrowia. Strona oferuje również możliwość obserwacji wybranych obszarów poprzez kamery internetowe.

Bukowina Tatrzańska na stronie www.ugbukowinatatrzańska.pl informuje, iż stanowi centrum narciarstwa, posiada wody termalne, szlaki turystyczne, kwatery, oferuje kuchnię regionalną i tzw. żywy folklor. Wszystkie te „słowa klucze” zawierają przekierowanie do szczegółowych informacji o danej atrakcji. Podkreślić należy, że w zakładce „Tatry” znajduje się wzmianka dotycząca poprawnego zachowania w parku narodowym.

Strona www.bialydunajec.com.pl zawiera w zakładce „Turystyka” jedynie – niezbyt rozbudowane – informacje o bazie noclegowej. Internetowa baza obiektów turystycznych jest dopiero w trakcie tworzenia. W porównaniu z poprzednio opisanymi stronami internetowymi jest to propozycja zdecydowanie najuboższa.

Dokonany przegląd stron internetowych pozwala zauważyć ukierunkowanie przekazu informacji na potrzeby turystów. Symptomatyczne jest to, że najsłabszą propozycję w tym zakresie stanowi strona internetowa gminy osiągającej najniższe wskaźniki ilustrujące stopień pełnienia przez gminę funkcji turystycznej, tj. strona gminy Biały Dunajec.

Opisując gminy tatrzańskie, warto podkreślić, że turystyka jest istotnym czynnikiem warunkującym poziom ich wielofunkcyjności. Literatura przedmiotu podejmuje tematykę wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich wokół ośrodków zurbanizowanych, wskazując na oddziaływanie obiektu, jakim jest miasto centralne, na otoczenie [Warczeńska, Przybyła 2012, s. 91]. Wydaje się zasadne w analogiczny sposób oceniać funkcjonowanie obszaru chronionego i jego wpływ na terytorialnie powiązane z nim gminy. Ł. Popławski zauważa, że obszar chroniony ma walory turystyczne, wypoczynkowe oraz hodowlane – przy odpowiednim wsparciu może rozwinąć się w jego przestrzeni nie tylko funkcja turystyczna, ale i rolnictwo ekologiczne, produkcja miodu, uprawy specjalne itp. [Popławski 2009, s. 150-151]. Doświadczenia gmin tatrzańskich wskazują, że wpływ TPN nie ogranicza się do samego terenu parku, lecz dotyczy całości gmin.

4. Turystyka na terenie TPN – ujęcie wieloaspektowe

Mimo rozległego terenu opisywanego parku (21 164 ha) liczbę turystów odwiedzających Tatrzański Park Narodowy można określić w sposób dość precyzyjny – warunek zakupu biletów wstępu pozwala wskazać liczbę tzw. osobowejść. Ponieważ dane te nie ujmują m.in. biletów sprzedawanych przez Wspólnotę 8 Uprawnionych Wsi w Witowie, opłat pobieranych przez Polskie Koleje Linowe (PKL) przy okazji sprzedaży biletu do kolejki linowej ani wejść bezbiletowych (tj. wejść poza okresami funkcjonowania punktów sprzedaży, wejść osób zwolnionych z opłat lub celowo omijających punkty poboru), TPN sporządza tzw. doszacowanie. Z danych zawartych w tab. 3 wynika, że ruch turystyczny na przedmiotowym obszarze zauważalnie wzrasta. Jest to zbieżne z – zaprezentowanymi wcześniej – wynikami badań nad poziomem realizacji funkcji turystycznej przez gminy powiatu tatrzańskiego.

Tabela 3. Liczba turystów w Tatrzańskim Parku Narodowym za lata 2004 i 2012

Wyszczególnienie	2004	2012	Różnica (w %)
Liczba sprzedanych biletów ogółem	1 975 620	2 251 201	13,95
Doszacowanie	2 662 208	3 135 346	17,77

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych TPN [Internet 5 (2013)].

Ruch turystyczny implikuje szereg – znacznie wykraczających poza dosłowne rozumienie antropopresji – skutków dla przestrzeni. W związku z turystyką występuje oczywiście konieczność identyfikacji i późniejszej eliminacji zagrożeń dla przyrody, ale też generowane są przychody, rozszerza się skala oddziaływania edukacji ekologicznej, a także marketingu terytorialnego wpływającego na rozwój znacznie szerszej przestrzeni niż obszar chroniony.

Zagrożenia związane z utrzymaniem trwałości ekosystemów znajdują pełne odzwierciedlenie w treści realizowanych zadań ochronnych. W związku z ruchem turystycznym powstaje m.in. zagrożenie erozją gleb (w wyniku ruchu pieszego oraz uprawiania sportów zimowych) czy zanieczyszczenie wód powierzchniowych i podziemnych. Liczba osób odwiedzających Tatry nie jest również obojętna dla fauny i flory.

Na mocy wspomnianej już Ustawy o ochronie przyrody park narodowy od 1 stycznia 2012 r. jest państwową osobą prawną w rozumieniu art. 9 pkt. 14 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (DzU nr 157, poz. 1240, z późn. zm.). Jak już wskazano, park narodowy prowadzi samodzielną gospodarkę finansową. Należy wyraźnie podkreślić, że dotacje budżetowe nie pokrywają całości kosztów ponoszonych przez parki narodowe. Wobec powyższego kategoria przychodów uzyskiwanych przez TPN nabiera szczególnego znaczenia w kontekście możliwości finansowania działalności jednostki.

Aby ukazać skalę przychodów powiązanych z turystyką, przeanalizowano dane finansowo-księgowe za 2012 rok. Powodem zawężenia – w stosunku do poprzednich badań – okresu poddanego analizie były: zmiany form organizacyjno-prawnych, w ramach których funkcjonowały parki narodowe w ostatnich latach, oraz zmiany stawek za wstęp do TPN. W tab. 4 wyszczególniono wybrane pozycje przychodów netto powiązanych z ruchem turystycznym. Warto zaznaczyć, że kwota uzyskanych za 2012 r. przychodów netto ze sprzedaży towarów i materiałów wyniosła 19 075 tys. zł, co oznacza, że wymienione w tab. 4 źródła przychodów stanowiły ponad połowę przychodów TPN.

Tabela 4. Wybrane pozycje przychodów netto TPN w 2012 r.

Lp.	Wyszczególnienie	Kwota netto (w zł)
1	Sprzedaż biletów wstępu (Dolina Kościeliska, Kuźnice, Dolina Strążyska, Łysa Polana, Brzeziny, Dolina Filipki, Wierch Poroniec, Droźniczówka oraz przedsprzedaż)	6 539 357,51
2	Sprzedaż biletów wstępu Polskie Koleje Linowe	896 985,19
3	Wstęp do Jaskini Mroźnej	668 822,26
4	Sprzedaż usług parkingowych na gruntach TPN (Łysa Polana, Palenica, Wierch Poroniec, Mała Łąka, Kiry)	1 649 672,75
5	Opłaty za wjazdy dorożkarzy (Dolina Kościeliska, Palenica, Kalatówki)	937 633,83
6	Licencje przewodnickie	16 150,27
7	Dzierżawa obiektów pełniących funkcje gastronomiczne w Dolinie Strążyskiej oraz Łysej Polanie	371 777,24
	Suma	11 080 399,05

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji finansowo-księgowej TPN.

Ruch turystyczny to również napływ klientów korzystających z prowadzonych przez TPN działań związanych z edukacją ekologiczną. Park realizuje zadania z tego zakresu m.in. poprzez utworzenie ścieżek dydaktycznych, ofertę Centrum Edukacji Przyrodniczej w Zakopanem (konkursy, wystawy, warsztaty, zajęcia terenowe), organizowanie imprez dydaktycznych, działalność Kółka Przyrodniczego oraz publikowanie wydawnictw o tematyce przyrodniczej. Skalę działalności w tym zakresie ukazują m.in. informacje GUS – wg których w 2011 r. muzeum TPN odwiedziło 146 tys. osób, a liczba imprez dydaktycznych wyniosła 666 [Ochrona Środowiska... 2012]. Z danych TPN wynika, że rocznie ukazuje się od kilku do kilkunastu różnych pozycji wydawniczych, przy czym nakład np. pojedynczego folderu mieści się w granicach 1500-3000 szt.

Biorąc pod uwagę wyniki uzyskane na podstawie „Badania świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski (badanie trackingowe 2012)” – Raport TNS Polska dla Ministerstwa Środowiska czy wyniki raportu „Edukacja dla zrównoważonego rozwoju w opiniach nauczycieli” [Internet 3 (2013)], w Polsce wciąż niezbędna jest intensyfikacja przekazu wiedzy dotyczącej środowiska naturalnego i skutków antropopresji. Niemożliwe jest wyrażenie w mierzalny sposób zależności pomiędzy działalnością edukacyjną TPN a zachowaniem turystów czy mieszkańców

gmin tatrzańskich. Niemniej jednak w świetle powyższego każde zjawisko zwiększające liczbę osób korzystających z edukacji ekologicznej jest nie do przecenienia.

Tworzone z myślą o turystach wydawnictwa TPN oraz informacje zawarte na stronie internetowej parku (www.tpn.pl) mają jeszcze jeden aspekt – wspierają działania z zakresu marketingu terytorialnego prowadzonego przez gminy powiatu tatrzańskiego. Może być to platforma współpracy na linii samorządy-dyrekcja parku narodowego. Współpraca ta jest pożądana z uwagi na konieczność wspólnego kreowania rozwoju przestrzeni – tworzenia marki regionu i zapobiegania konfliktom przestrzennym.

5. Podsumowanie

Podejście do zarządzania przestrzenią – w tym przestrzenią objętą ochroną prawną – podlega ewolucji. Analiza zapisów – dotyczących zarówno wymagań stawianych dyrektorom parków narodowych, jak i źródeł finansowania działalności parków – zawartych w kolejnych ustawach o ochronie przyrody wyraźnie wskazuje na zmianę podejścia do zarządzania parkami narodowymi. Trudno nie wiązać tego faktu z koniecznością zmiany w postrzeganiu roli, jaką odgrywa turystyka w rozwoju przedmiotowych obszarów.

Wartości wskaźników Deferta, Charvata i Schneidera obliczonych dla gmin powiatu tatrzańskiego, jak i analiza danych dotyczących liczby turystów odwiedzających Tatrzański Park Narodowy dowodzą rosnącego zainteresowania wypoczynkiem na obszarach przyrodniczo cennych. W kontekście powyższego wydaje się, że przestrzeń parku narodowego winna być rozpatrywana w dwóch aspektach: terenu podlegającego ściślejszej ochronie, będącego najważniejszym elementem zasobów jednostki organizacyjnej, jaką jest park narodowy, oraz terenu będącego – równolegle z powyższym – integralną częścią gmin terytorialnie z parkiem powiązanych.

Turystyka zarówno decyduje o wielofunkcyjności gmin, jak i umożliwia wykonywanie działań parku narodowego. Bez turystyki – a więc bez ludzi – nie istniałoby udostępnienie parku narodowego, nie byłoby osób uczestniczących w zajęciach edukacyjnych, a TPN nie byłby w stanie finansować swojej działalności. Oznacza to, że przedstawianie turystyki na obszarze przyrodniczo cennym jedynie przez pryzmat antropopresji należy uznać za błędne.

Literatura

Kiryłuk H., *Działania powiatów i gmin na rzecz rozwoju turystyki na obszarach przyrodniczo cennych*, [w:] *Zarządzanie turystyką na obszarach przyrodniczo cennych*, red. B. Poskrobko, Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Białystok 2005.

Ochrona Środowiska 2012 r. Informacje i opracowania statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2012..

- Popławski Ł., *Uwarunkowania ekorozwoju gmin wiejskich na obszarach chronionych województwa świętokrzyskiego*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Poskrobko B., *Zarządzanie ochroną przyrody*, [w:] *Zarządzanie środowiskiem*, red. B. Poskrobko, PWE, Warszawa 2007.
- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 10 marca 1934 r., DzU 1934, nr 31, poz. 274.
- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 7 kwietnia 1949 r., DzU 1949, nr 25, poz. 180,
- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 października 1991 r., DzU 1991, nr 114, poz. 492 (tekst ogłoszony oraz tekst ujednolicony, opracowany na podstawie: DzU. 2001: nr 99, poz. 1079; nr 100, poz. 1085; nr 110, poz. 1189; nr 145, poz. 1623, 2002: nr 130, poz. 1112; 2003: nr 80, poz. 717; nr 162, poz. 1568; nr 203, poz. 1966) .
- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r., DzU 2004, nr 92, poz. 880 (tekst ogłoszony oraz tekst ujednolicony opracowany na podstawie: DzU 2009, nr 151, poz. 1220, nr 157, poz. 1241, nr 215, poz. 1664; 2010: nr 76, poz. 489, nr 119, poz. 804; 2011: nr 34, poz. 170, nr 94, poz. 549, nr 208, poz. 1241, nr 224, poz. 1337; 2012: poz. 985; 2013: poz. 7, 73, 165).
- Warczevska B., Przybyła K., *Implikacje wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich w strefie podmiejskiej Wrocławia*, „Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich” 2012 nr 2/III, s. 89-100.

Strony internetowe

- Internet 1: www.bialydunajec.com.pl [data dostępu: 30.09.201330].
- Internet 2: www.koscielisko.com.pl [data dostępu: 30.09.2013].
- Internet 3: www.mos.gov.pl/g2/big/2012_12/550ce6500d794c6d9450a971ba6da957.pdf [data dostępu: 13.06.2013].
- Internet 4: www.poronin.pl [data dostępu: 30.09.2013].
- Internet 5: www.tpn.pl/zwiedzaj/turystyka/statystyka [data dostępu: 30.09.2013].
- Internet 6: www.ugbukowinatatrzenska.pl [data dostępu: 30.09.2013].
- Internet 7: www.zakopane.eu [data dostępu: 30.09.2013].

TOURISM IN TATRA MUNICIPALITIES WITH PARTICULAR FOCUS ON THE ROLE OF THE TATRA NATIONAL PARK

Summary: The paper is an attempt to describe the tourist function both from the point of view of the municipalities and the governing subject of a protected area, i.e. the national park. It enumerates the rules behind the functioning of national parks and an overview of regulations regarding people applying for the post of the national park director. The author attempted to indicate the changes in the perception of management of the highest form of area-based legal protection which occurred between the years 1934-2013. The empirical segment includes a description of the Tatra powiat municipalities (the author studied the degree to which they fulfill the tourist function) and the Tatra National Park (TNP). The author tried to show that tourism is not only a source of danger for the TNP related to anthropological impact, but also a source of income and a valuable contribution to activities aimed at ecological education.

Keywords: tourism, protected area, local development.